

A feledés homályából reflektorfénybe

Bogdán Péter*

DOI: 10.21549/NTNY.40.2023.1.7

DARVAI TIBOR

Oktatáspolitikai a korai Kádár-korszakban, A TANÍTÓ című folyóirat elemzése alapján

GONDOLAT

Darvai Tibor (2022). *Oktatáspolitikai a korai Kádár-korszakban, A Tanító című folyóirat elemzése alapján*. Gondolat Kiadó.
<http://real.mtak.hu/163044/>

2022-ben jelent meg a Gondolat Kiadó gondozásában Darvai Tibor könyve, mely doktori értekezésének szerkesztett változata (Darvai, 2017). A szerző arra vállalkozik, hogy elemezze a korai Kádár-korszak oktatáspolitikáját, illetve annak manifesztálódását A Tanító című pedagógiai folyóiratban. A Tanító c. szaklap mára részben a feledés homályába merült, (a sok évfolyamot megélt, korábban magas példányszámban megjelent, utolsó időszakában a tanügyigazgatás „köldökzsinórjáról” levált/leválasztott folyóirat ma már nem létezik), de most – az értekezés által – újra reflektorfénybe került.

A címből ítélve sajtótörténeti értekezésről van szó. Ám a szerző ennél jóval szélesebb kontextusba ágyazta kutatásának fókuszát.

Tudvalévő, hogy az utóbbi évtizedben a pedagógiai sajtókutatás megannyi új és hagyományos módszert választott (például Szabolcs Éva tartalomelemzési metodikákat alkalmazott (Szabolcs, 2001), Géczy János a monografikus leírás megoldását választotta (Géczy, 2006), Somogyvári Lajos pedig több kutatása az ikonográfiát vonta a metodikába, miközben Szabó Zoltán András és Galántai László esetében „bevett gyakorlatnak számított” a számítógépes motívumelemzés is (Galántai & Szabó, 2019), (Somogyvári, 2014a), (Somogyvári, 2014b), (Somogyvári, 2014c)), azaz Darvai Tibor, könyvében, alkalmazkodik a napjainkban érvényes pedagógiai-sajtókutatási trendekhez.

A szerző témaválasztása azt feltételeznél, hogy az olvasó olyan munkával találkozik, amely csak a neveléstudomány művelőinek szűk körét érdekelheti, de a gyakorlat ezt megcáfolja. Darvai Tibor – az általa választott témakört – olyan könnyed és olvasmányos stílusban írta meg, hogy könyvét akár a neveléstudományt/a nevelés-oktatástörténetet népszerűsítő opusként is értelmezhetjük, amely számot tarthat a kevésbé beavatott olvasóközönség, elsősorban a „létezett szocializmus” működési módja, értelmiségpolitikája iránt érdeklődők figyelmére is.

A fejezetek azonos módon vannak felépítve, azaz öt részből állnak: a) a szerző összefoglalja, hogy az adott fejezet miről szól; b) bemutatja a nemzetközi (elsősorban a szovjetunióbéli) társadalmi és gazdaságpolitikai változások hatásait a szocialista Magyarország társadalmi/gazdasági berendezkedésére (előfordul olyan is, amikor csak a hazai változásokat elemzi, a nemzetközi kitekintés elöl kitér, mert az nem releváns); c) levezeti, hogy a hivatkozott nemzetközi és/vagy hazai társadalmi-gazdaságpolitikai történések milyen oktatáspolitikai problémákat generáltak Magyarországon; d) bemutatja, hogy a „generált” oktatáspolitikai problémák miként mani-

* Magyar nyelv és irodalom szakos középiskolai tanár, újságíró, oktatáskutató, bogdan.peter1979@gmail.com

fesztlódtak a Tanító című pedagógiai szaklapban; és végül e) összegzi az adott témakörrel kapcsolatos főbb megállapításokat.

Az alaphangot az első fejezet adja meg. A szerző ebben Karl Marx, Mannheim Károly, Andrew Heywood és Szabó Miklós ideológiaelméleti téziseit mutatja be, de kitér arra is, hogy az ideológiaelmélet kutatása hazánkban nem frekvenciált terület és azt is megfogalmazza: a saját kutatásában az ideológiaelméletet hogyan értelmezi és érvényesíti.

A négy gondolkodó filozófiai rendszerének felvázolása egy fejlődési folyamatot közvetít az olvasó felé és tekintést is enged nemzetközi vizekre, megítélésem szerint azonban a legfontosabb gondolatok Karl Marx-tól származnak, aki az „osztályharc” fogalmának leírásával gyakorlatilag megmagyarázza azt, hogy 1950 és 1970 között hogyan működött a világ Közép-Kelet-Európában (15–17. oldal). Darvai Tibor mindössze két oldalban összegzi a német filozófus vonatkozó gondolatait, mégis megalapozza vele annak megértését, hogy a Rákosi-korszakban és a Kádár-rendszerben az oktatáspolitikai-történeti folyamatokat milyen (kül- és belpolitikai) tényezők alakították, hogy a közel „négy évtizednyi osztályharc” miről szólt és hogyan manifesztálódott társadalmi, gazdasági, nevelési és oktatási szinteken.

A szerző objektív szemüvegén keresztül végigvonul előttünk, hogy Sztálin uralma, majd a Hruscsov alatt bekövetkező „olvadás” (a szovjetunióbéli sztálinisták és antisztálinisták harca, hatalomváltása) miként csapódott le a Szovjetunió oktatáspolitikájában, s ezáltal a magyar oktatáspolitikában is az 1950-es évektől az 1970-es évek végéig. Valamint az is, hogy mindez miként vezetett Magyarországon hol Rákosi Mátyás, hol Nagy Imre előretöréséhez, vagy a későbbiekben Kádár János regnálásához, minden esetben azt eredményezve, hogy az általános politikai széljárásnak megfelelően változzon az oktatáspolitikai széljárás is (38–61. oldal).

Darvai munkájából – a fentiekén kívül – részletesen tájékozódhatunk még a korai Kádár-korszak tantervekre vonatkozó elképzeléseiről (62–84. oldal), a pedagógus-továbbképzések kérdéséről (85–100. oldal), az iskolai előkészítő foglalkozások problematikájáról (127–134. oldal), a felügyeleti rendszer jellemzőiről (145–162. oldal), két matematikaoktatási kísérletről (135–144. oldal), valamint részletesen bemutatásra kerülnek az V. Nevelésügyi Kongresszuson történtek is (szekciókra lebontva) (165–174. oldal).

Darvai Tibor könyvével kapcsolatosan meg kell jegyezni, hogy – habár A Tanító című lapra fókuszál a vizsgált időszakban – egy fejezet erejéig kitér az olyan nevelési-oktatási szaklapok jellemzésére is, mint a Köznevelés, a Magyar Pedagógia, a Pedagógiai Szemle, A Tanító Munkája (A Tanító jogelődje), az Óvodai Nevelés, az Úttörővezető, a Család és Iskola vagy a Gyermekünk (a Család és Iskola jogutódja). A szerző által jellemzett 8 lap széles spektrumot kínál a hazai pedagógiai folyóiratokból, amennyiben az A Tanító Munkája/Tanító; az Óvodai Nevelés szakági/módszertani médium; a Köznevelés általános (minden területet átfogó) minisztériumi oktatási (oktatáspolitikai) magazin; a Magyar Pedagógia és a Pedagógiai Szemle a hazai neveléstudomány vezető orgánumai; az Úttörővezető mozgalmi újság, a Gyermekünk pedig az általános nevelés családi lapja.

A szerző a Nők Lapját is beemeli írásába, indoklásul pedig azt hozza fel, hogy az orgánum nagyon gyakran foglalkozott gyermeknevelési kérdésekkel a vizsgált korszakban, ami miatt pedagógiai jellegét is hangsúlyosnak ítéli.

Meg kell jegyezni azt is, hogy érintőlegesen bár, de a könyv hozzájárul a romológia tárgyköréhez is, amennyiben Darvai felhívja a figyelmet arra, hogy a Tanító című pedagógiai szaklap mögött meghúzódó, az iskolareformot támogató oktatáspolitikai csoport nemcsak a munkás-paraszt családok gyermekeit akarta felzárkóztatni, de a roma közösségek tanulóit is. Darvai szerint ezek a szándékok annyira határozottak voltak, hogy A Tanító című orgánumban *Iskolára előkészítés*, illetve a *Tanterv végrehajtásának tapasztalatai* címmel rovatokat is indítottak, amelyekben kifejezetten a roma származású diákok iskolai helyzetét vizsgálták, sőt a *Tanterv végrehajtásának tapasztalatai* című rovatban az oktatásirányítók és a pedagógiai szakemberek kritizálták a tanítókat

azért, mert szerintük azok nem voltak képesek a roma diákokat sikeressé tenni az iskolai tanulmányaikban. A szerző megállapítása szerint az, hogy a fentiekben megjelölt kérdéskör nyilvánosan szóba kerülhetett a korai Kádár-korszakban, reveláció erejű eredmény, amennyiben a romák felzárkóztatásának kérdése akkoriban még nem tartozott a Kádár-rezsim nyilvánosan vállalt oktatáspolitikai tematikái közé.

Végül – de nem utolsó sorban – meg kell említeni azt, hogy Darvai Tibor munkájának erénye a széles merítésű szakirodalmi bázis, amely a kutatók számára jó alapot nyújt a korszak és a téma további kutatásához, valamint fel kell hívni a figyelmet arra, hogy a monográfia szerkezete példaértékű, mert abban magas színvonalon érvényesül a szerző azon törekvése, hogy a vizsgált téma minden releváns aspektusát – legyen az teoretikus vagy praktikus – számba vegye.

Irodalom

---

1. Darvai, T. (2017). *Oktatáspolitikai és a Tanító című folyóirat a hatvanas években Magyarországon*. Pécsi Tudományegyetem „Oktatás és Társadalom” Neveléstudományi Doktori Iskola, Pécs (doktori disszertáció)
2. Darvai, T. (2022). *Oktatáspolitikai a korai Kádár-korszakban, A TANÍTÓ című folyóirat elemzése alapján*, Gondolat Kiadó
3. Galántai, L & Szabó, Z. A. (2019). *A Magyar Pedagógia szöveganalitikai vizsgálata (1968–2018)*, In Varga, A., Andl, H. & Molnár-Kovács, Zs. (Eds., 2019). *Neveléstudomány – Horizontok és dialógusok*. Absztraktkötet. XIX. Országos Neveléstudományi Konferencia. Pécs, 2019. november 7–9. MTA Pedagógiai Tudományos Bizottság, Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar Neveléstudományi Intézet, Pécs.
4. Gécz, J. (2006). *Az iskola kultúrája: nevelés és tudomány*. Iskolakultúra-könyvek 31.
5. Somogyvári, L. (2014a). „A tudásátadás, nevelés intézményi és intézményen kívüli terei (Képelemzések a magyar pedagógiai szaksajtóban, 1960–1970)”, Pécsi Tudományegyetem „Oktatás és Társadalom” Neveléstudományi Doktori Iskola, Pécs (doktori disszertáció).
6. Somogyvári, L. (2014b). *Internacionalizmus és posztkolonializmus. Multikulturalitás az 1960-as évek magyar pedagógiai szaksajtójának fényképanyagában*, In Szabó, I. (Ed.) (2014). *II. Interdiszciplináris Doktorandusz Konferencia 2013*, Pécsi Tudományegyetem Doktorandusz Önkormányzat
7. Somogyvári, L. (2014c). *A test meztelensége: Képek és diskurzusok a magyar pedagógiai sajtóban a hatvanas, hetvenes években*, In Gécz, J. & András, F. (Eds.) (2014). *A test mint antropológiai tér*, Pannon Egyetem Modern Filológiai és Társadalomtudományi Kar, Veszprém
8. Szabolcs, É. (2001), *Kvalitatív kutatási metodológia a pedagógiában*, Műszaki Könyvkiadó.